

Пераклічка эпох: Максіма Багдановіч і Максім Танк

У беларускай літаратуры шмат пісьменнікаў, якія ўмелі трапна, тактоўна, таленавіта і па-мастацку вобразна пісаць пра прыгожае, духоўнае, іх называюць дэміургамі, класікамі, Тытанамі мастацтва.

Два Максімы... Два філосафы... Два класікі і, як не парадаксальна гэта гучыць, два эксперыментатары, якія імкнуліся да разняволення паэтычнага слова... Максім Багдановіч і Максім Танк. Яны жылі і пісалі свае творы ў розныя эпохі, іх лёсы таксама адрозніваліся. Але аб'ядноўвала іх любоў да беларускага слова, да Радзімы, да прыгажосці. Яны быццам дапаўняюць адзін аднаго: больш рэальнае і, нават, крыху зямное адчуванне прыгожага Максіма Танка і ўзвышанасць і летуценнасць твораў Максіма Багдановіча.

У вершах М. Багдановіча адчуваецца яшчэ неспазнанае да канца жыццё, у іх можна ўбачыць нават юнацкі максімалізм паэта, парыў да нечага лёгкага, узнёслага, нябеснага прасочваецца ў творах маладога пісьменніка:

Хто мы такія?

Толькі падарожныя, – папутнікі сярод нябёс.

Нашто ж на зямлі

Сваркі і звадкі, боль і горьч,

Калі ўсе мы разам ляжым

Да зор? [1, с. 278]

Неба і зоркі... Яны прыцягвалі паэта сваёй таемнасцю і загадкавасцю, і яшчэ не раз М. Багдановіч узгадае іх у сваіх вершах.

У пісьменніцкай спадчыне Максіма Танка наадварот, можна заўважыць успрыняцце жыццёвых з'яў як больш рэальных. Часам, нават, крыху суровых і жорсткіх, але і тут паэт змог заўважыць нешта прывабнае, нягледзячы на тое, што ён не ідэалізаваў жыццё, а ўспрымаў яго такім, якім яно было на самой справе. Зямля для Максіма Танка не толькі роўная небу (як у Максіма Кніжніка), але і большая за яго ("зямля – наша родная маці"):

У далеч нязведаную задзяк,

Здаецца мне кліча, нібыта.

А я не магу і дагэтуль ніяк

Апошняя загадка разблытаць:

За што мяне раскрыжаваць так змаглі

У гэтым сусвеце каварным,

Прыцвікаваўшы руку да Зямлі,

Другую – да зоркі Палярнай [2, с. 318].

Радзіма. У кожнага яна свая. У М. Багдановіча і ў М. Танка яна адна. Гэта – Беларусь. Як зазначыў першы з іх, сімвал Беларусі – гэта васілёк:

І тчэ, забыўшыся, рука,

Заміж персідскага узора,

Цвяток радзімы васілька [1, с. 90].

І той самы "цвяток радзімы васілька" мы сустрэнем пасля ў вершы Максіма Танка "Ты, Homo kosmikos, мой брат...":

А каб заўжды мог адшукаць

У космасе край свой,
Цвяток радзімы васілька
Вазьмі ў палёт з сабой [2, с. 103].

Максім Танк бачыў у творчасці М. Багдановіча нешта асабліва-пранікнёнае, містычна-прывабнае, загадкавае і глыбока пранікнёнае, што не можа пакінуць раўнадушным кожнага. І, магчыма, менавіта таму прысвяціў яму вершы “Над магілай Багдановіча” і “Чытаючы Максіма Багдановіча”, у якіх чырвонай ніткай “праступае” шкадаванне аб тым, што не давялося сустрэцца з беларускім Кніжнікам.

Па-рознаму Максімы ўяўлялі і жаночую прыгажосць, і ўслаўлялі яе па-свойму, але вельмі блізка. Так, успамін, згадкі аб каханні ў М. Багдановіча асацыіруецца найперш з зоркай Венерай:

Зорка Венера ўзышла над зямлёю,
Светлыя згадкі з сабой прывяла ...
Помніш, калі я спаткаўся з табою,
Зорка Венера ўзышла [1, с. 47].

У М. Танка ёсць таксама верш-ўспамін пра мінулае, пра першае шчырае пачуццё кахання, якому паспрыяла сонечнае зацьменне (“Зацьменне сонца”). Менавіта зацьменне на кароткае імненне зблізіла людзей, якія не заўважылі, што яно адбылося, “змрок зямлі ўсю атуліў” [2, с. 44] (першая кампазіцыйная частка). Закаханыя пачулі на “невялікім закураным шкельцы” “пальцаў след”, “адбітак вуснаў і насоў”, “якія потым не маглі адмыць” (другая частка твора). У канцы верлібра падаецца вывад пасля папярэдняга апісання здарэння ў форме пытання да колішняй сяброўкі:

Ты не цікавілася часам,
Калі гэта не новае зацьменне? [2, с. 44]

Ідэйны пафас твора, яго схаваныя ў апісаным эпізодзе думкі сканцэнтраваныя ў жанчойцы твора: рытарычнае пытанне адказу не патрабуе, яно сведчыць пра несціханае жаданне лірычнага героя паўтарыць сустрэчу, зноў аказацца побач і з дзяцінствам, і з зацьменнем, з закураным шкельцам у руцэ. Стала любя з той, чые вусны адбіліся на чорнай паверхні шкла. Яму так хочацца перанесціся ў мінулае. Але прайшоў час, і засталіся толькі ўспаміны. Выразныя, светлыя, па-юнацку непасрэдныя і шчырыя. У вершы падаецца апісанне падзеі, жыццёвага выпадку ў мінулым часе (прыкметы эпічнага роду літаратуры). Лірычнае перажыванне скандэнсаванае ў заключнай частцы – рытарычным пытанні – твора і выходзіць за рамкі тэксту, выклікаючы цэлы ланцуг перажыванняў чытачоў.

Максім Танк, ўслаўляючы жаночую прыгажосць, як і М. Багдановіч, звяртаецца да біблейскіх матываў і вобраза Мадонны, а жанчына-маці для абодвух паэтаў – крыніца жыцця і сакральнай чысці, яна роўная самому Богу:

І Бог
Стварыў жанчыну.
І толькі дзякуючы ёй
Стала можна жыць
На зямлі [2, с. 44].

Творчасць Максіма Багдановіча і Максіма Танка – фенаменальная з’ява ў нацыянальнай літаратуры XX стагоддзя, што ўяўляе сабою кангламерат рознавектарных, шматгранных кірункаў пошукаў слоўнага мастацтва – змястоўных і жанрава-стылявых. Іх вершы пераконваюць нас у тым, што паэты не толькі максімалісты ў выказванні сваёй любові і павагі да Маці, Радзімы, Мовы, але і да Жанчыны, Каханай. Для іх яны не проста «геніі дзіўнай прыгажосці», але і дарадчыцы, багіні, сімвалы крышталёвай чысціні і вечнасці ў нялёгкім жыцці, іх вобразы па сваім змястоўным напаўненні набліжаюцца да блокаўскай Чароўнай Дамы.

Літаратура

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – Мінск : Нав. і тэхн. – Т. 1 : Вершы, паэмы, пераклады, наследаванні, чарнавыя накіды. – 1992. – 752 с.
2. Танк, М. Мне пару крыл дало юнацтва... : выбр. лірыка / М. Танк. – Мінск : Маст. літ, 2003. – 479 с.